

UNITÁRIUS SZÓSZÉK

Megjelenik negyedévenként. = Előfizetési ára évi 100 Leu.

KIADJA

AZ EGYETEMES UNITÁRIUS LELKÉSZKÖR.

SZERKESZTI:

SIGMOND JÓZSEF,

odorheiu-i lelkész.

TARTALOM:

Elnöki megnyitó — <i>Pál Dénes</i>	73
Az unitarizmus, mint a lelki megújulás gyógyszere — <i>Kovács L.</i>	75
Egyházi beszéd — <i>Lukács Sándor</i>	82
Emlékbeszéd Orbán Balázs sirjánál — <i>Péter Sándor</i>	90
Nőszövetségeink hivatása (népművészeti kiállítást megnyitó beszéd) — <i>Balázs András</i>	99
Istenről való tudásunk gyarapítása a tudomány legújabb vívmányai alapján (értekezés) — <i>Dr. Varga Béla</i>	105
Lelkeszi pályánk útvonalai (értekezés) — <i>Guidó Béla</i>	128
A mának legégetőbb kulturális és theológiai kérdései (értekezés) — <i>Dr. Kiss Elek</i>	140
Megújulás (templomszentelési beszéd) — <i>Dr. Boros György</i>	157
Amit október beszél... (reformációi) — <i>Simén Dániel</i>	162
Krisztus életed országútján (adventi) — <i>Simén Dániel</i>	168
Karácsony: örömnép — <i>Simén Dániel</i>	175
Érdemes perc (menház felavatási beszéd) — <i>Fikker János</i>	183

Globus-könyvnyomda (Csiky Albert) Odorheiu.

1935.

Elnöki megnyitó.

Kedves Kartársaim és Keresztény Testvéreim!

Van egy általánosan ismert és a nép ajkán élő közmondás: „a jó pap holtig tanul”.

Van egy általános, az egész emberiség számára kijelölt életcél Jézus meghagyásában: „Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes”.

Ebben a két óhajtásban bámulatos erővel találkozik a tömegakarattal a legtökéletesebb embernek akarataival, midőn egyénileg megjelöli számunkra a lelkesi életfeladat munkakörét s ennek egyéniségéből származó hivatásunk betöltését.

Eredményeiben — mennyivel szebb, fölemelőbb és gazdagabb lesz a lelkesi hivatás betöltése, ha az elébb említett akarattal egyesítjük egyéni és testületi akaratainkat is.

Mi, unitárius keresztények abban a kedvező helyzetben vagyunk, hogy vallásos alapon nyugvó ismereteinket az emberi lélek fejlettségi fokának megfelelően gyarapíthatjuk és a vallástudomány igazságainak fejlettebb, tisztultabb formában való meglátását nemcsak a lelkesek, hanem Egyházunk gyülekezeteinek közkincsévé tehetjük.

Ennek a fejlődési lehetőségnek megértését, ennek a munkakörnek megoldását szolgálják ezek az unitárius lelkeszköri továbbképző napok, melyeknek nyilvános összejövetelein: hivatásos lelkesek és világi papok, faji és felekezeti különbségre való tekintet nélkül megjelent keresztény testvérek, szeretett vendégeink jószándéku, tárgyilagos megnyilatkozásában együt-

tes akarattal igyekszünk eleget tenni életmesterünk meghagyásának: „Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes“.

Ezeknek előrebocsátása után, a megjelenteket: kartársi, hitrokoni, keresztény testvéri érzülettel üdvözlöm és — továbbképzésünk célját szolgáló konferenciánkra Isten áldását kérve — azt megnyitom.

1935. jul. 15.

Pál Dénes.

Az unitarizmus, mint a lelki megújulás gyógyszere.

(Elmondva: 1935 július 15-én az esti istentiszteleten).

Alapíge: János ev. V. 2—9. v.: „Van Jeruzsálemben egy halastó, mely zsidó nyelven Bethesda-nak neveztetik, melynek öt tornáca van . . .”

Az elvégzett napi munka után egy kis pihenőre, hitünk erősítésére s lehetőleg szellemünk némi felfrissítésére is, a híres Bethesda tó mellé hívlak, afiai. Nemcsak a viz csendes hullámzásán lehet ott elmerengeni, nemcsak abban a felséges képben lehet ott gyönyörködni, mely a ragyogó égboltozatot tükrözi, amit a hanyatló nap sugarainak visszaverődése még szebbé tesz, hanem a tágas völgyben kissé szét is lehet tekinteni, bele lehet nézni a világba, bele a lelkekbe.

Ez a halastó, melynek nagy gyógyító hira van, az evangélium szerint földrajzilag távol esik tőlünk, de szellemi vonatkozásában és lelki hatásában egészen közel van hozzánk. Könnyű tehát megközelítenünk. Pillanatok alatt már meg is érkeztünk; ott is vagyunk a halastó partján. A természet és kilátás szépsége megragadja a lelkünket. De amint szétnézünk, első tekintetre nem épen rokonszenves kép tárul elénk. A halastó körül tornácokat látunk, — ma pavillonoknak mondanók, — melyekben betegeknek, vak, sánta, megszáradott embereknek sokasága gyógyulásra vár.

Azonban ez az első tekintetre szánalmat keltő kép nem sokára megváltozik, mert csakhamar megtudjuk, hogy a jelen esetben nem testi betegekről, hanem olyan emberekről van szó, akik különben egészségesek, de amit az életben, az élet küzdelmeiben látnak, csalódottakká teszi, elkedveleníti őket. Többnyire szótlanul, lehorgasztott fejjel, porbahullott eszményekkel

járnak a világban. Nem tudnak bizni az emberek többségének jóakaratában és őszinteségében. Az emberies érzés többször kigúnyolva, mint érvényre juttatva jelenik meg szemük előtt. Vannak közöttünk, akik nélkülözik a hitet, az élet legdrágább kincsét, mert annak erejét és áldását sohasem próbálták ki. Vannak, akik a vallás melegségét és a hitbuzgóság vidámitó erejét sohasem érezték, mert lelki berendezkedésükben parányi helyet sem igyekeztek szorítani annak számára soha, sőt következetesen figyelmen kívül hagyták, ezért üres lélekkel járnak a világban. Vannak, akik a vallásból kiábrándultnak mutkoznak, az általuk ismert hitfelfogással és annak magyarázataival elégedetlenek s jobb, megnyugtatóbb, kielégítőbb hitvilág után vágyakoznak.

A tájékoztatásokat a halastó körül tartózkodó emberektől kapjuk s kedvünk támad, hogy az emberbaráti érzés szavaival, felvilágosításaival és meggyőző erejével közelítsünk a tornácokban figyelő, nyugtalanságot eláruló emberekhez. Közben azt is megtudjuk, hogy ezek az emberek ott a tornácokban a halastó vizének megháborítását, fölzavarását várják. Ugyanis Istennek angyala, az élet jótékony szelleme időnként le szokott szállani a halastóra, annak vizét fölzavarja s aki ilyenkor először megy a tóba, meggyógyul.

Ezért hát a különös nyugtalanság, ezért a sok révedező tekintet a lelki élet vak, sánta, megszáradott embereinek az arcán, szemében. Ezért a csodálatos pillanatra várakozás, amely új erőt, új lelket, újjászületést ígér.

Amint odaérünk, mindjárt önkénytelenül szóba állunk ezekkel a várakozó, nyugtalannak látszó emberekkel; szóba állunk annál is inkább, mert hitünk hirdetőinek, a lelki orvosoknak, az unitárius lelkipásztoroknak tekintélyes száma is velünk van, kik az evangélium és szellemi világosság terjesztése által a lelki orvoslásra mindig készen állanak.

*

1. Ez a nem mindennapi találkozás kedvező alkalom arra, hogy az élet különböző tornácaiban levő, részint ismerős, részint ismeretlen emberekkel a világ dolgairól, bajairól, küzdelmeiről, de hitünk erejéről és hivatásáról is elbeszélgessünk. Első sorban természetesen arról foly a szó, ami hozzánk legközelebb van, amiben benne élünk, a mindennapi élet bajairól, küzdelmeiről. Az erre vonatkozó beszélgetés közben a mind-

egyre visszatérő hang az, hogy úgyszólván ez az egész mai élet beteg. Alig találja valaki a maga helyét akár a munkamezőn, akár a társadalomban, egyházban vagy éppen a fajért, annak jövőjéért vívott harcban. Az erő, a szakértelem, a tudás, a jellem sok tekintetben elveszítette értékét. Megszaporodott nagymértékben a felületesen gondolkozó, könnyelmű, megbizhatatlan emberek száma; azoké is, akik az egyházzal és magyar mivoltukkal nem sokat törődnek; azoké is, kik a becsületre és egyéni tisztességre nem sokat adnak. Különben is állandóan nyugtalanító, zavaros időket élünk, amikor csakugyan nem tudjuk, hogy mit hoz reánk a holnap. A rendes kerékvágásból kikökkent világ évtizedek alatt sem tud helyreigazodni. Pedig a nagyok, a hatalmat és irányítást kezükben tartók, a világigazgatók szinte szokatlan erőfeszítéseket tesznek érte, talán nem egészen önzetlenséggel, de látszólag nagy akaraterővel. Ők maguk is érzik, tudják, hogy az emberiség túlnyomó része nyugodt életre vágyik, aminek munka és kenyér a feltétele. Ezért utazgatnak olyan feltűnően sokat egyik országból a másikba, a világ egyik sarkából a másikba.

E nagy erőfeszítéssel szemben elszomorító, emberhez nem méltó dolgok játszódnak le szemeink előtt az egész világon. Dolgozni szerető, becsületes munkásoknak a szájából napról napra ok nélkül és erőszakosan veszik ki a falatot. Ártatlankat máról-holnapra a műhelyekből, gyárakból, irodákból az utcára tesznek, családotól nyomoruságba, pusztulásba taszítanak, sokszor csak azért, mert a kisebbséghez tartoznak; anyanyelvük miatt, tehát a legtermészetesebb és legszentebb jog gyakorlása miatt. Ujabban a középkori elfogultságot és türelmetlenséget is megszégyenítő módon egyes helyeken minél többeket igyekeznek erőszakosan régi hitüktől és vallásuktól megfosztani, felejtve a nagy apostól bölcs kijentését, hogy „a hit Isten ajándéka”, tehát szabad; felejtve és elhomályosítva a régi erdélyi büszkeséget, mely szerint erdélyi törvény hirdette ki az egész világon először a lelkiismereti- és hitszabadságot, a vallásszabadságot, hogy mindenki azt a vallást követheti, amelyik neki tetszik.

Aztán, akik a világ sorsát intézik, kikre országok kormányzása és népek boldogítása van bízva, a mindennapi kenyér biztosítása helyett a nélkülöző, a szenvedő nép véres verejtékéből folyton gyilkoló fegyvereket, mérges gázakat, halált osz-

totható repülőgépeket, életet és kulturát pusztító eszközöket sajátolnak ki, úgy, hogy valóban szüntelenül új, rémes háborukat surolnak a könyökükkel. Anyagilag gondtalan emberek a nyomoruság filléreiből milliárdokat áldoznak — nem nagy eszmékért és magasabb emberi célokért, nem a kultura haladásáért, nem az emberi jogok védelmére és tiszteletbentartásáért, hanem részint félelemből, részint féltékenységből azért az elsőségért, melyet az „embernek fia”, Jézus annyiszor elítélt. A meggyötört emberiség hiába keresi sohajtozva elveszített boldogságát, a jövő semmi jót nem ígér. A lelkek mélyéből szüntelenül feltör az egykori próféta fájdalmas szava: „várjuk a békességet” s a felelet mindig csak az, hogy „nincsen békesség”.

Mindezek csak megállapítások, mert a bajokat igazítani vagy megszüntetni nem áll hatalmunkban, de beszélgetés közben olyan érzések erősödnek meg bennünk, melyek egyiket is, másikat is ilyen kijelentésekre indítanak: Most kellene, hogy Isten angyala, az emberiség jótékony szelleme leszálljon a mindennapi élet vizére és alkalmat adjon arra, hogy ez a beteg világ meggyógyuljon. Most kellene, hogy jöjjön Jézus és szivekbe markoló szavával megkérdezze a népek életét irányító nagyokat és hatalmasokat: „Akarsz-e meggyógyulni?” Most kellene, hogy unitárius hitvilágunk a maga tisztaságával, egyenességével, jellemképző erejével kibontsa szárnyait, a helytelen úton járókat, tévelygőket jobb belátásra bírja, az önhitteket és dőzsölőket magukbaszállásra indítsa, a nyomorban tengődőket önbizalommal töltse meg s egyiknek, mint másiknak a szükséges pillanatban fülébe sugja: „Vedd fel a te nyoszolyádat és járj”, mert a te erőd, a te akaratod, a te hited gyógyít meg s tesz igazán emberré. Most kellene, hogy az élet halastavának lelkek mélyéig való megháborodása kitermelje azt a tudatot és bizonyágtévőivé tegyen mindnyájunkat annak: „Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus”.

*

2. Ezzel a nyugtalan lelkü és jobb jövőre váró emberekkel való beszélgetésünk eljut odáig, hogy hitünk erejéről és hivatásáról is szó essék.

Az általános felfogás az, hogy vallási tekintetben, a hitvilág szempontjából sem jobb a helyzet. A hitélet mozduatlansága vagy éppen fogyatkozása arra mutat, hogy lelki életével az ember a mai szorongattatások között sem sokat törődik;

a hitigazság nem sokat jelent neki. Sokszor úgy tűnik fel, mintha egészen megállott volna a vallásos haladás, a vallásos reformáció munkája, amely pedig örökké működésben van. Úgy tűnik fel, hogy a századok óta még mindig csak szárnyait bontogató tisztultabb hiteszme a mesterséges akadályokat nem tudja legyőzni, áttörni, holott a valóságban, ha lassan is, állandóan utat tör magának és halad előre. Sokszor úgy tetszik, mintha az emberiségnek nem kellene a mélyből fakadó hitbuzgóság vize, melyből aki iszik, meg nem szomjuhozik soha, pedig szüntelenül az után vágyakozik. A tiszta meggyőződés bátorsága s a lelki szépség őszinte, megújuló öröme sokszor hagyja hidegen a lelkeket.

Ezzel kapcsolatban meg akarom mondani, mert megmondom mindenütt, ahol alkalom van rá, hogy magam, mióta öntudatosan gondolkozni, bírálni és itélni tudok, az unitárius hitfelfogás meggyőződéses hiva és hirdetője vagyok. Bátran, büszkén vallom, hogyha nem születtem volna is unitáriusnak, csak a megoszthatatlan egy Istenben tudnék hinni, aki gyermekeinek a keblébe a maga lelkét leheli bele, hogy annak birtokában az ember mindinkább a teremtés koronája, az Isten gyermeke igyekezzék lenni; annak az érzetében az Atya végtelen világában egymással testvéri szeretetben éljenek, alázatossággal és meggyőző erővel uralkodjanak, gyakori önmagukbaszállással tökéletesedjenek. Hiszem rendületlenül, hogy az emberiség lelki gyógyulása azon az uton következhetik el, amelyen mi, unitáriusok járunk. Mert tisztult és természetes hitfelfogás vezet közel Istenhez és segít megérteni és megbecsülni az embert, megismerni a magasabb emberi célokat. A mély és őszinte hit tart lépést a szellemi haladással s marad összhangban mindig azzal.

Milyen sokan vannak mégis, akik bár keresztény jelszó alatt élnek, sőt a kereszténységet egészen kisajátítani akarják maguknak, de a Jézus igazi szelleme távol marad tőlük. A szervezetség hatalmas erejével milliókat és milliókat tartanak a kezükben, lényegében azonban a lelki szabadság róvására szabad meggyőződés helyett parancsszóra építik a hitvilágot. Inkább a vakbuzgóságot ápolják, mint a mély, őszinte hitet, mely életet teremt, erőt ad.

Milyen sokan vannak, akik vallási tekintetben még mindig a régi idők elavult hagyományaihoz ragaszkodnak. Olyan hitelveket igyekeznek védelmezni és igazolni, melyektől a jó-

zan értelem, a lelki szabadságban élő ember ma már önként fordul el. Csodálatosnak látszik, de úgy van, hogy az emberiség legjobbjai között vannak még ma is, kik a régi idők fejletlen gondolkozását, téves felfogásait szellemüknek csillogó fényével, értelmüknek szárnyaló erejével, erőltetett okoskodásokkal s a szónoklás művészetével próbálják eltakarni. Felejtik, hogy a legerősebb sziklákon is történik repedés, melyet a hideg és a meleg, az eső és szél kitágít, s a szabad levegő és nap-sugár mind beljebb hatol.

Aztán vannak, akik vezérszerepet töltenek be a tudományban, általános megbecsülésben és hódolatban részesülnek, de „az egy szükséges dolgot” nem ismerik. Vannak, akik időről-időre új szint, új meglátásokat visznek bele a művészetekbe, de a hitvilág szépségét magukban kifejezésre juttatni nem tudják. Vannak, akik szellemileg halhatatlant alkotnak, de „a jobb rész” választásához talán soha el nem jutnak, mert hiányzik belőlük a krisztusi hit.

Az ilyenek nyugtalan szívvvel, lázadozó lélekkel, az elégedetlenség hangos szavával járják az élet útait. A lelki élet tavának legfeljebb a tornácaiba jutnak el, de nincs meg a hitük hozzá, hogy Isten angyalának leszállását a vízre meglássák. Kényelmesebbek vagy felületesebbek, minthogy a víz megmozdulását, a lelki gyógyulás lehetőségét idejében észrevegyék. Akik a hitigazságot őszintén keresik, a jézusi lelkületet csakugyan megnyerni akarják, megelőzik azokat, akiket 38 éven vagy még hosszabb időn át is folyton kérdezni kell: „Akarsz-e meggyógyulni?” Sőt hangosan biztatni és erőltetni kell, hogy „kelj fel”, légy gondolkozó és öntudatos, „vedd fel a te nyo-szolyádat és járj”, mert a saját erőd, a saját hited gyógyít meg.

Minél inkább késik a vallásos életnek gyógyulást biztosító megháborítása s minél inkább hiányzik a megcsontosodott hitvilágban az észrevető megmozdulás, de van visszaesés, visszakanyarodás rég letűnt idők vallásos gondolkozásába, annál nagyobb marad és folyton nő az értéke a haladást magában rejtő unitarizmusnak, amely biztos útmutatója a hitvilág fejlődésének és leghathatósabb eszköze a lelki gyógyulásnak, a lelki megújulásnak.

Legyen bár úgy, amint van immár századok óta, hogy sokan az unitarizmusra alkalmazzák az apostoli meghatározást, amely eredetileg a keresztényeknek szólott: „lévén egy feleke-

zet, melynek sokan ellenmondanak", ellene mondanak, mert nem ismerik s így nem is érthetik, — nekünk nincs miért félni a jövőtől, annál kevésbé a féltékenység szavától. Az unitárizmus a letűnt századok sok küzdelme, vívódása, szenvedése és hihetetlen megpróbáltatása között, sokszor megfogyva, de soha meg nem törve, úgy megtisztult hitfelfogásban minden felesleges hozzáadástól és olyan lelki magaslatra emelkedett, hogy nyugodtan vállalhatja a jövőt alakító hitbeli szerepet. Sőt vállalhatná a vallásos gondolkozás „megháborítását” is az emberiség gyógyulása céljából, de nem teszi, elvégzi azt — ha lassan is — az idő és élet. Ehelyett egészséges szelleme tudatában csak azt mondja az elégedetlen hitvilágban élő, az élet különböző tornácaiban gyógyulásra várakozó, tisztább és megnyugtatóbb hit után sovárgóknak: adjátok ide a kezeteket, testvéreim, hogy a víz megháborításakor, melynek el kell következnie, idejében vezesselek a halastóba és azonnal meggyógyuljatok. Ezt megtehetjük és azonnal meg kell tennünk annál is inkább, mert az unitárizmusnak az volt mindig s talán az marad örökre a szerepe, hogy útat törjön és vezessen tovább, magasabbra, hol a meggyógyult lélek, a hit embere találkozik a megoszthatatlan egy Istennel, kinek gyermeki alázatossággal helyezi oltalma alá magát.

*

Örvendenék, afíai, ha megerősödött hittel, önbizalmunk fokozott erejével térhetnénk vissza a gyógyulást ígérő és gyógyulást magában rejtő lelki halastó mellől haza és aztán ki az élet harcába, egyebek között a hitigazságért való küzdelembe is. Menjünk elől az úton, lelkésztársaim, abban a tudatban, hogy a mi hitünknek ma már az egész világon hire van. Ejtsük gondolkozóba az embereket vallási tekintetben s próbáljuk meggyőzni őket arról, hogy a vallásos újjászületés feltétele az unitárius gondolkozásban rejlik. Kövessetek minket, unitárius és nem unitárius testvéreim, amint az úton előremegyünk, amint a harcnak felfrissült erővel nekiindulunk, tudva, hogy „a gyertyát nem azért gyújtják meg, hogy véka alá rejtsék, hanem hogy világoljon mindenkinek”. Az élet tornácaiban mindig lesznek várakozó emberek, akik talán éppen reánk várnak, Bár ne várnának hiába. Bár segítségére lehetnénk a lelki újjászületésre váróknak. Ámen.

Kovács Lajos,
braşov-i lelkész.

Egyházi beszéd.

(Elmondva: 1935. július 17-én az esti istentiszteleten).

Alapíge: I. Kor. 1. 23. és 3. 11. „Mi Krisztust prédikáljuk, mert más fundamentumot senki nem vethet azonkívül, amely vetetett, mely a Jézus Krisztus“.

Az emberek sokféle képen gondolkoznak az élet felől. Ahány ember, annyi külön kicsi világ. Annyi a gondolat, az érzés és életfelfogás, sőt még több, hiszen egy embernek hány gondolata, milyen változatos érzése van és élet-felfogása is mennyit változhatik időről-időre. Egy azonban közös s az életfelfogásoknak e tarka világából kiemelkedik az emberi léleknek e közös vonása: a boldogság vágya. Mindenki szeretne boldog lenni, szeretné ezt az óhajtott kincset megszerezni, csak-hogy ezt is olyan sok színben látják, annyiféle képen értelmezik az emberek! Az egyik ebben gondolja... a másik amott véli feltalálni... a harmadik, ki tudná felsorolni, milyen úton törekszik utána... Vannak, akik nem tekintenek másra, csak saját vágyuk után rohannak; azzal nem törődnek, ha mások a szenvedések vermében vergődnek. S közöttük némelyek annyira elvakultak, hogy ha saját megelégedésükről van szó még a mások vérző szivén is átgázolnak — pedig teljes boldogsághoz így senki sem juthatott soha! — Vannak, akik ugyancsak egyéni célt akarnak megközelíteni, de sokkal nagyobb diplomaták annál, hogy ezt elárulják. Ezek a közös boldogság álruhájába öltöznek s bizonyos jelszavak hangoztatása mellett tömegeket toboroznak maguk köré, hogy eszméikért együtt harcoljanak s elvüket megvalósulásra így vigyék.

Nézzetek csak szét az életben: mennyi ilyen csoportot találunk! Nézzetek bele a történelembe s azonnal észreveszitek a sok törekvést, hogy az embereket általánosságban — ha nem

is mindenkit, az egész emberiséget, de bizonyos társadalmakat — a közös boldogság atmoszférájába emeljék. Az emberiség történelmében találunk időszakot, midőn a legfontosabb dolgoknak épen a vallásos kérdéseket tartják s bizonyos vallásos eszmékért a legmesszebb menő bigottságig ragadtatják magukat. Sokszor annyira elszántá lett egyesek vakbuzgósága, hogy a vallásosság jegyében elvük diadaláért képesek voltak vért ontani s az övéiknél tisztultabb és nemesebb eszmék követőit gyakran halálba kergetni. Az ilyen vallásosságból természetesen több kára, mint előnye származott az emberiségnek. Vagy ott a másik korszak, melyet a tudományos vizsgálódások emeltek ki a sötétség búrkolata alól, midőn legfőbb jónak a tudást tartották s úgy vélték, hogy a tudomány fejlődése fogja felderíteni az emberiség legjobb jövőjét. Itt is azonban nem egyszer ragadtatta el magát az ember s Isten helyett a rideg, számító ész ültette a trónra, mely sokszor épen a legnagyobb gonoszságok forrása. Az értelem találmányait nem mindenkor a közös jó munkálására használták fel az emberek, hanem gyilkoló fegyvereket gyártottak, pusztító ágyukat öntöltek, mérgező vegyszereket készítettek hogy ezekkel megsemmisítsék az életet, vagy legalább is csökkentsék az élet-boldogulásnak lehetőségét azok előtt, akik más érdekközösség tagjai, más társadalom gyermekei voltak. Most az idealizmus, majd a rideg valóságok reálitása, sőt a legsilányabb materializmus uralta a lelkeket s az emberek öröme és boldogsága változott a korszellem és a felfogás szerint.

Avagy vessetek csak egy pillantást a mai társadalmak életére! Milyen változatosak az előbbre törekvők csoportjai, melyeknek mindenike pedig csak egy célt tűz maga elé: az ember boldogulásának megvalósítását?! Mennyire tarka a tömeg, amely a legkonzervatívabb államformák célkitűzésétől az annyira különböző politikai és társadalmi rendek meglátásán keresztül a vagyon-felosztás és egyenlőség radikális magaslata felé tör?! Ó, milyen lázasan halad mindenki előre, hogy a maga célját elérje! Mindenki egyet akar, mindenki jót kíván — legalább is vallomása szerint arra törekszik — kielégíteni a vágyban égő emberi lelket, olyanná tenni az életet, ahol és amelyben az egyén a közösség kebelén rátalál a legjobb életlehetőségek forrására, hogy abból táplálja boldogságra szomjas szivét! Mindenki mint akarja felépíteni hitének és meggyőző-

désének alapjára boldogságának nyugalmas, békés, otthonát, mely oltalmat és menedéket nyújt a világ zajában! S a legbuzgóbb törekvések megsemmisülnek, a legodaadóbb fáradozás sem hoz eredményt és a jobb jövő építésének csaknem minden kísérlete bábeli zavar módjára omlik össze, mert a tömegek téves tanok prófétái után haladnak s az irányzatok célja mögött ott van a titkos, de az életet valóban mozgó elem: az egyéni haszonvágy. Ennek hatása alatt szeretne az ember nagyobb világi javak birtokába jutni még a mások kizsákmányolása árán is. S a világ a boldogtalanság hazájává lesz, benne az ember szegényé és szerencsétlenné; annál szegényebbé, minél több kincset halmoz össze, annál szerencsétlenebbé, minél tüzeesebben tör előre, mert annál ádázabb a küzdelem, a homo hominem lupus küzdelme. Úgy képzelem el e küzdelemben az emberiség életét, mint a görög mitológiában Tantalusét, akit nyakig vett körül a víz s mégis szomjuság gyötörte lelkét s akihez lehajot a sok gyümölcs, de egyet sem érintetett abból, hogy felüdítse magát vele.

Szeretné az ember, ha a világ megváltoznék, az élet szebbé és boldogabbá válnék. Mindenfelé sok jelszó hangzik el: erre jöjjetek s akkor boldogok lesztek, így cselekedjete és siker koronázza életeteket. S az emberiség e jelszavakat követve, boldogság utáni vágyában siet előre és közben elfelejt valamit, elveszít valakit: elveszíti Krisztust, aki az életet megváltoztathatná, elfelejti a Jézus példáját, ami az embert újjávarázsolná.

Megálljatok testvéreim! A sikertelen törekvések és hiábavaló kísérletek romjai felett gondolkozzunk meg. Vegyük észre már végre, hogy az életfelfogások és világnézetek tarka tömegéből, e szenvedésteljes élet kaotikus állapotából csak egy út vezet ki! Ismerjük el, hogy csak erre az útra lépve és ezen haladva teheti könnyebbé az ember a megélhetést, szebbé és nyugodtabbá az életet s hogy csak itt válnak elviselhetőbbé a terhek és szenvedések, lesz boldogítóbbá a hit és melegebbé a szeretet. Ez az út a Krisztusé. Csak vele együtt élve és járva nem oly égető a könny, nem oly fájó a seb s enyhébb a fájdalom; csak a Jézus 'szellemét magunkévá téve válik nélkülözhetetlen közkincsünkké a jóakarát, mely termékeny cselekedeteket hoz létre s csak így születik meg a tartós és állandó béke.

Igaz, testvéreim, hogy mindig nehéz volt az élet. Nem hi-

szem, hogy élt volna valaha ezen a földön ember gond és törődés nélkül. Lehetetlen, hogy a fájdalom és csalódás, a bánat és szomorúság úgy elkerült volna valakit, hogy előtte az élet nehézsége teljesen ismeretlen maradjon. Hiszen minden időnek, sőt minden embernek megvan a maga terhe, de mivel az emberi lélek szabadulni szeretne a nehézségektől s a vágy az, hogy valamiképen könnyebb legyen a sors és jobb az élet, mindnyájan arra törekszünk, hogy lerázzuk magunkról a kellemetlen megkötöttség nehéz bilincsét, hogy szabadon közelíthessük meg eszméink boldogító otthonát, hol hitünk szerint ragyogóbb a napsugár, mosolygóbb az élet. Ezért keresték a különböző utakat, melyek ide vezetnek s melyek a leggyorsabban és legbiztosabban ennek birodalmába vihetnek. A sokféle ember sokféle jelszó után haladt, sokféle vezető úton indult el, hiszen még a vallásos élet mezején mennyire különböző atmoszférába kerültek a más meg más vezérek után haladó tömegek. A gond annál több volt, minél inkább félre ismerték a boldogság mibenlétét s az élet annál silányabb és kiábrándítóbb lett, minél tévesebb útra léptek az emberek.

Ma legtöbben épen azon panaszkodnak, hogy nagyon le-sújtó s csaknem elviselhetetlen az élet. Ma az embernek még a legelemibb követelménye sincs biztosítva. Hiszen hány ember asztaláról hiányzik a mindennapi kenyér — habár Isten ma is oly bőségesen osztogatja gazdag áldását, mint régebb, amikor senki sem hallott milliók munkanélküliségéről s habár a mindenség gondviselő Ura szerető jóságával, gondoskodó szeretetével most is éltető napsugarat küld a földre és termékenyítő esőcseppet szór a szomjas rögre, hogy ezek nyomában mindenki számára felfakadjon az élet forrása! — Hány ember kezéből hullott ki a munka eszköze, mert egyesek hatalomra törnek s a gazdagok és hatalmasok még többet akarnak szerezni maguknak, hadd éhezzenek a tömeg milliók, csak hogy az ők terve sikerülhessen s minél több anyagi hasznuk lehessen. És hány becsületes, törekvő munkás szorul le a munka és megélhetés mezejéről, hová őt ereje és képessége emelte s ahol a rátermettségek és előkészületek épen a legjobbak közé emelte, csupán az önző érdekek miatt s a helyet sokkal gyengébbek és kisebb értékek foglalják el. Csoportosulások, érdekszövetségek jönnek létre a népek és nemzetek között is egyéni érdekközösségük megvalósítására s nem sokat törődnek azzal,

ha valamely nemzetet elnyomnak, vagy minden jogától megfosztjanak is, csak hogy saját magukat biztosítsák a veszély ellen.

Ma ez a helyzet, ilyen a mindennapi élet képe. Ezen szeretnének változtatni az egyesek és népek. De bármennyire is érezik az egész világon az egyének és tömegek a feszültséget és a bizonytalanság leverő hatását s bármily nagy mértékben is óhajtják valamelyes formában stabilizálni a helyzetet, nehezen tud megszületni a jobb kor, a nyugodt és mindenkit boldogítani tudó új-alakulat, mert az emberek szeme előtt eltűnt a Krisztus, akinek a befolyása pedig újjászülné az emberek gondolkodását és életirányát s mert az ember olyan semmibe veszi a jézusi szellem megújító hatását, mely összefogó erő és öntudatosító hatalom lenne a különféle irányok, de mégis egy pontra törekvő célkitűzések között. Az emberek lelkében elhalványodott a jézusi tanítás fennséges igazsága: „Az embernek fia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem, hogy ő szolgáljon másoknak” s hogy: „Szeresd felebarátodat, mint saját magadat”. Addig pedig, amíg e tanítással szemben még a megújulás gondolatában is épen a mások feletti uralomvágy és hatalmi túltengés irányítja a lelkeket, amíg a testvériség magasztos eszméjének megvalósítására alakult szervezetek kebelén belül is osztályharcok dúlnak és nem a mások szolgálásában s a kötelességek vállalásában, hanem a jogok gyakorlása tekintetében akarja egyik elem felülmulni a másikat, amíg sokan másodrendűnek és helyi érdekeltségnek tekintik azt, ami lényeges, hiszen mélyen belemarkol az egyetemes életbe, addig nem dolgozik a jóakarát a szivekben, nem száll a megelégedés a lelkek mélyére. Amíg belsőleg át nem alakul a mai társadalom s benne az ember az igaz és tökéletes ember eszményképére, addig hiábavaló minden kísérlet, mely külsőleg ugyan átalakítaná a szervezetet, megreformálná a testületet — de minden nagyobb erkölcsi haszon és állandóbb eredmény nélkül marad. Először önmagunkat kell megreformálnunk, mindenkinek saját magát, de mindenkinek, mert amíg egy lelkipözösség határai között hatalmi féltékenységből, vagy rideg önzésből magas válaszfalakat emelnek ember és ember, vagy egyik és másik csoport közé s az egyén a saját érdekéről a közös-célért nem tud lemondani; amíg nem érzed a boldogságot, ha másoknak szolgálatára lehetsz, sőt ellenkezőleg, örömed abban leled, ha tudod, hogy embertársad szenved, addig tovább tart az egymás

elleni küzdelem, melyet különben mindenki annyira megunt s melyben úgy kifáradt már az ember... szeretne szabadulni, de nem tud. Nem! Az élet nehézségeiből szabadulni valóban szabadulni nem lehet. Nem az ilyen élettel! Nem Krisztus nélkül!

De lehet Krisztussal, lehet az élet megváltoztatott formájával. Lehet, ha az ember komoly vizsgálat tárgyává teszi önmagát s ha egyénileg újjászületik, ha benne a szív és lélek megváltozik, ha jól megfontolja cselekedeteit s ahol szükséges megváltoztatja lépteit, ha a régi, gyűlölködő ember helyét elfoglalja Krisztus, az új, az eszményi. Így lehet szabadulni az élet fárasztó küzdelmétől. Így, de csakis így lehet remény arra, hogy a sok baj mindenfelé megszűnik, hiszen a Krisztusban újjászületett ember megváltoztatja maga körül az életet. Ebben a zavaros világban, ebben az elszomorítóan kaotikus állapotban nincs nagyobb és szentebb feladat, mint az összevisszaság sötét homályából egy tiszta, józan és boldog jövőt megteremtő és mindenki számára megelégedést nyújtó életet kihámozni. Mi épen ezt akarjuk, amikor Krisztust prédikáljuk, mert az emberi élet sehol sem található fel olyan eszményi fennségben, mint a názáreti ember ragyogó képében. Ebben a csodálatos egységbe olvad össze az isteni cél és emberi feladat. Ez az ember a legközelebb jut a Legtökéletesebbhez s mégsem veti meg azt, aki a bűnökbe tévedt. Látja a célt, mely felé haladnia kell s azt szem előtt soha sem téveszti, nem egy pillanatra sem. Az isteni erőnek minden hatalmát, a szeretetnek forró melegét, a megbocsátásnak teljességét, a tiszta lelkiismeret nagy értékét, a másokért áldozni tudó élet szentségét, mindent, ami csak jó és szép, amit valaha ember érzett s aminek birtokosa volt, az ő élete azt mind felénk szórja, az ő nagy lelke mind ránk ragyogja. Mint gazdag oázis a terméketlen pusztában, mint ragyogó napsugár a sötét kietlenben s mint biztos gyógyszer a beteg szervezetben, úgy hat ő, olyan az ő élete a mi számunkra, az ember világnak jóakaratot nélkülöző, szeretetben szűkölködő s betegségben szenvedő élete számára.

Testvéreim, unitárius gyülekezet! Ennek a minden földi varázserőnél többet érő, jótékonyabban ható erőnek a felfogására és munkába állítására vagyunk hivatva mi, keresztény unitárius papság. Ennek a nagy munkának sikeresebb terjesztése végett, ennek érdekében gyűltünk ide továbbképző tanfolyamunkra. Ennek szemelőtt tartásával szólunk most is hozzá-

tok e helyről. Nem hangos jelszókkal és üres ígéretekkel, nem hiábavaló kecsegtetésekkel biztatunk s nem is pusztán képzelet-szülte vallásos ideákkal akarunk lelketekre hatni, hogy megnyugvás szálljon reátok, hanem a reális élet elkeserítő tapasztalatain keresztül vezetve mutatunk rá a mai élet golgotájára, sok tövisére, nagy szenvedésére s épen arra hívjuk fel figyelmeteket, hogy az emberek milyen sokat tévedtek és tévednek, mikor e világi vágyak és érdekek miatt elfelejtik a Krisztust, elhagyják és járatlanná teszik a Jézus útját, mert ez épen az oka minden boldogtalanságnak. Testvéreim! A boldogság mindnyájunk vágya. Valódi boldogsághoz csak a jézusi életút vezet s ha azt akarjuk, hogy az élet megváltozzék körülöttünk, hogy boldogok legyünk, gyertek menjünk együtt előre, dolgozzunk közösen a Jézust követve. Mi őt prédikáljuk nektek, mert más fundamentumot senki nem vethet, mint amely vettetett s ez a Jézus Krisztus. Ámen.

Ima.

Mint terméketlen pusztában a gazdag liget, mint sötét éjszakán a ragyogó fénysugár és beteg ember életében a biztos gyógyszer, olyan lelkünkben a jelenléted, édes Atyánk, gondviselő Isten. Ezért keressük az elmélyedésnek felemelő percét, midőn kitárul előttünk az a mély titok, melyben jóságod ragyog: Egész életünk, gondolatvilágunk, sok szép érzelmünk, a fenséges élmények és jó cselekedetek mind benned vernek gyökeret. Szárnyaló hitünkkel, mélységes bizodalunkkal megfogjuk azt 'az áldó kezet, mely a fájó sebre orvosságot tesz. Vágyakozásunk nagy erejével megindítjuk a termékenyítő szeretetet, hogy hulljon szivünkre az égi harmat a világi gondok okozta szomjuságunknak csillapítására. S ha ezt megtaláljuk, boldogok vagyunk.

Mos is éreztük a lelki-szükséget, mely arra indított, hogy jöjjünk e helyre s lépjünk hozzád közelebb, gondviselő Isten. S ime összegyültünk többen, sok irányból, az élet harcából, ahol annyi terméketlen pusztaság s oly sötét éjszaka veszi körül az embert és szenvedők, betegek a lelkek. Ide jöttünk e megszentelő s felemelő helyre, mely mint egy kis sziget a nagy óceánban, emelkedik ki a világ zajában. Ahányan vagyunk, annyi gondolattal s olyan különböző lelkivilággal, de csupán egy vágygal és szent törekvéssel, hogy valamiképen férközhes-

sünk hozzád közel: lássuk meg a hit szemeivel a te fennsleges képed, ragadjuk meg érzéseink mély tengerében végtelenségedet, alázzuk meg magunk, ismerjük el nagyságod, de egyúttal ébredjünk tudatára a nagy feladatnak, mely reánk vár a hatalmas létben s melyet nekünk a legvilágosabban a názáreti Mester mutatott meg.

Legyen hát ihletett ez az óra, mely a különböző lelkivilágokat összehozza s felemel mindannyiunkat egyéniségünk csúcspontjához, ahol megszentelődünk s a te parancsolataidat követő jó gyermekek leszünk, édes Atyánk, végtelen Nagyság. Nehéz s talán lehetetlen kiemelkednünk az élet-gondoknak szomorú, lehangoló körülményei közül a korlátolt emberi erővel?! Hadd gondolják ezt a hitetlenek. Mi hisszük, hogy nem lehetetlen, nem, mert előttünk a példa, Ő szintén az élet golgotáját járta, de mert megértette kötelességét s azt híven teljesítette minden körülmények között, neki a mások szolgálása boldogságot adott. Végtelen bölcs és szent Erő, gondviselő Isten, az emberi életnek erre az útjára emelj fel minket, hogy valóban az ő követői lehessünk és boldogok legyünk. Ámen.

Lukács Sándor,
roau-i lelkész.

Emlékbeszéd

Báró Orbán Balázs Szejke-fürdőn levő sirjánál.

A kegyelet, tisztelet, hála és szeretettel párosult nemes érzelmek és lelki elgondolások hatása alatt jöttünk ez édes emlékekkel és gazdag természeti kincsekkel telített és ékeskedő szent helyre, idvezült nemes lélek, Istenben megboldogult br. Orbán Balázs!

Nesztelen léptekkel, néma sóhajtással közeledünk e gyönyörűsége helyre és állunk meg a minden emberre és székely-magyarra tanulságokban gazdag sírnál, melyben az emberiség egyik legmagasztosabb érzésű és gondolkozásu emberének porló tetemei vannak véglegesen elhantolva.

A székelyek anyavárosában önképzésre egybesereglett unitárius lelkész kör képviselői jelentek meg ez alkalommal porló tetemeidet magába foglaló, egyszerű székely ízlésben és a nemesebb lelkek buzgó kegyeletes adományából emelt síri emlékednél, hálájuk önkéntes leróvása szempontjából egyfelől, másfelől pedig azért, hogy gazdag tanulságokkal terhelve térjünk vissza a sok nehézséggel és ezer küzdelemmel teljes világba és ottani siralmas életünket az itt meggyújtott lobogó fény világító szövétnekéből tegyük elviselhetőbbé.

Beszélg a földdel és az megtanít, így szól hozzánk próféta által a mi jóságos égi Atyánk.

Beszélg az idvezült nemes lelkek szellemével, akik igazak, jók és fenkölt gondolkozásuak voltak egész életükben és azok is megtanítanak mindazon szükséges dolgokra, melyek javunkra és boldogságunkra szükségesek.

* Elmondott 1935 július 16-án, az Egyetemes Unitárius Lelkész kör továbbképző napjai egyikén, mely alkalommal hálás kegyelet jeléül a lelkész kör koszorúja a sirhalomra helyeztetett.

45 évvel ezelőtt megdicsőült legigazibb nagy székelyünk jelenj meg közöttünk nemes lelked megdicsőült fényében s mutasd meg magadat minékünk testi és lelki csillogó fényességben.

Amilyen nyíl egyenes volt sugár, délceg tested, olyan egyenes volt lelked is, amilyen jósággal, szeretettel nemesen sugárzó volt homlokod, tekinteted, olyan volt egész lényeged belülről, olyan volt lelkeséged minden szavában, tényében. Még ma is igaz lelki gyönyörűséggel gondolok vissza ama gyorsan lepergő félszáz év előtti időre, midőn öreg kollégiumunk könyvtárában való gyakori kutatásaid idején, pihenőül az udvaron járkálva — jóságos tekinteted előtt nagy tisztelettel meghajolva — alázattal köszöntöttelek több alkalommal, mint ifju nyári diák.

Méltó és helyes dolog az, ha a késő utód eljárogat ősei, elődei sírjához emlékezni, hódolni és tanulni, hogy így gyűjtsön olyan szövétneket minden egyes magának, amely életútainkat bevilágítsa, megmutassa és azon vezéreljen élő hittel, biztató reménységgel és krisztusi szeretettel mindenkor és mindenekben.

Emlékezünk arról a csodálatos életről, mely 61 évi pályafutása alatt ragyogó betűkkel irta nevét minden igaz székelymagyar szive táblájára; hódolunk ama kiváló nagy léleknek, mely honszerelmével, hangyaszorgalmával több mint 600 falut, várost, annak határát, hegyeit, völgyeit bejárta, felkutatta; regéit, mondáit, várait, szokásait a feledés homályából kiemelte, megmentette és örök dicsőségünkre örök kincsül feljegyezte.

Tanulni jövünk ahhoz a dúsgazdaghoz, aki egy napról a más napra nagy hirtelen szegény leve.

Szegénnyé lett földi javakban, mert egy mindent megemésztő tűz elhamvasztotta majdnem egész utcát kitevő házsorát a gondos anyának és ami megmaradt, attól az emberi gonoszság, csalárdság és rosszakarat fosztotta meg irgalmatlanul, amire, mint minden időben, úgy a jelenben is töméntelen példa van. Szerencsés és boldog halandónak mondható az, ki a megpróbáltatás súlyos és kétségbeejtő napjaiban nem veszti el lelki egyensúlyát, lelki erejét, sőt megizmosodik, megerősödik, mint a pálma fa. Ilyen erős lelkű, nagy hitű, bizakodó reménységű és valódi szeretettől átitatott ember volt Orbán Balázs egész életén keresztül.

Lelki élete dús gazdag kincseit, elméjének nagy fényét,

világát két kézzel pazarul szórta egész életében és emellett napi jövedelme nagy részét is titokban és nyíltan — a maga meg-
rövidítésével — az ifjuság felsegítésére áldozta.

Erős és szívós jellemének és akaraterejének igazolásául Dózsa Dániel kebelbarátjához írt igen jellemző szavait idézem az alábbi szavakban: *„Te, ki ösmered lelkületemet, tudod, hogy az élet bármily állásába belé találom magamat; tudod, hogy meg vagyok szokva tűrni, szenvedni, mik ebben az életben az erényes élet babérjai — a hazafiui élet járulékaikai“.*

Lehetne-e igazabban, jellemzőbben belepillantani e nem közönséges ember lelki élete világába, mint ahogy e bepillantást fenti saját önvallomásában megtehetjük és amely baráti önvallomása gyakorlása által lett naggyá, dicsővé és halhatatlanná.

Igen, Orbán Balázs örökre halhatatlanná tette magát. Ő nem halt meg, mert aki olyan nagy anyagi összeroppanás után, nemhogy végleg elcsüggedne, hanem még fokozottabb mértékben tűr, szenved, hiszen, reménykedik, jót tesz és szeret, áldoz és halála napjáig munkálkodik fáradhatatlanul, az nem hal meg, hanem örökké él.

A muló idővel az ilyen élet mind fénylőbbé lesz, azzá kell legyen, hogy az egymás sorjában következő nemzedékek — kivált, ha az idők súlyát érzik gyenge vállakra nehezedeni — legyen hova menjenek, sőt meneküljenek a nehéz terhek hordozása közben, hogy megnyugasztalódjanak, megvigasztalódjanak és megerősíttessenek.

De nehogy félreértessenek szavaim, mintha Orbán Balázs azért lett volna halhatatlan, hogy egy napról a más napra majdnem koldus szegénnyé lett, sietek hozzátenni azt is, azért lett igenis a nagyok között is felette nagy és követésre méltó, mert a tűrésben, vesztésben való megacélosodás melletti mindennemű tevékenykedése, munkája, hazafias erényei, jelleme magasan kiemelik őt ezrek és százezrek felett is.

Méltán jöhetünk tehát tanulni, megújulásra erőt nyerni e nagy szellemhez a lemondásban, türelemben, szenvedésben, a küzdelemben, amely ma annyira sajátunk mindnyájunknak, hogyha takargatnók, mégis csak napfényre jön! De aztán tanulhatunk igazi reménységet, áldozatkészséget, szelid és valódi megbocsátást és tökéletes emberszeretetet is.

Mindeme sajátosságok és erények oly csodálatosan és fé-

nyesen domborodtak ki Orbán Balázsban, hogy az, aki életével foglalkozik, önként meg kell lássa e nagy ékességeket, melyek örökös dicsfényel övezik a legnagyobb székeltyt.

Hát nem lemondás, nem önzetlen önfeláldozás, mintegy tűrés és szenvedés-e az, hogy mint országgyűlési képviselő a legfelső emeleten fogad lakást magának, szűkösen és nagyon egyszerűen táplálkozik, úgy hogy sokszor napi táplálékára nem adott ki többet, mint 30 krajcárt és csak azért, hogy nemes szenvedélyének, a felebaráti jóttevésnek annál többet áldozhasson!?

Egy nagy úri módon élő barátjának látogatása alkalmából az akkor is fáradhatatlanul dolgozó Orbán Balázs jókedvűen mondá: „*Nem ettem ma egyebet, fekete retket s kenyeret*“.

Szegény egyetemi hallgatókat, szorgalmas, jóerkölcsű tanulókat segélyez éltében saját kényelme félretevésével, majdnem titokban, nem kérkedve, hogy ne tudja a jobb kéz, amit a bal végez és viszont.

Lehet-e nagyobb áldozatkészség a földön annál, amit Orbán Balázs cselekedett, aki a dús örökséget elveszíti és ő édes reménység alatt gyűjtött földi javaival ezer sebből vérző faját akarja erősíteni a már ma majdnem elfeledett és mindenéből kiforgatott Emke útján?!

A megmérhetetlen szellemi kincsről u. m. „*Országgyűlési beszédeiről*“, hat kötetes „*Keleti utazásáról*“, amelyet angolországi két évi folytonos tanulmányozásával tett élvezetessé és tanulságossá, „*Székeltyföld*“ és határos vidéke minden kincseinek feltárását magában foglaló hat nagy kötetes mű, ezzel kapcsolatos „*Torda és környéke*“ gazdag tárházu műve s végül a *népköltés gyöngyeinek* felkutatása és közlése mellett „*A székeltyiség származásáról és intézményeiről*“ szóló, nagy utánjárással készített és a Magyar Tudományos Akadémiában tartott székeltyfoglaló értekezése olyan szellemi kincse a székelty-magyarságnak, melynél mennyiségben sok van gazdagabb, de minőségben és értékben aligha mulja felül egy is.

Nem tökéletes emberbaráti szeretet-e az, midőn ifjui, alig 18—19 éves korában tett utazásában igazi jézusi részvétellel látja meg máshitü és másfaju embertársai szánalmas állapotát és meglett ember korában midőn leírja úti élményeit, tapasztalatait és benyomásait, az emberbaráti szeretet fennségees érzetével jön tollára ilyen felsóhajtás: „*Iszonyu nézni ezen embere-*

ket, látni az arcokon az elcsüggedés, kétségbeesés s reményvesztés kifejezését; látni a különben is sötét arcok borzasztó tekintetét, látni a földön előállható poklok legszocnyabbikát.

Köztük bizonyosan többen vannak, kiknek minden vétük az, hogy honukat szerették s a nemzet elnyomói, zsarnokai ellen szót mertek emelni és a lábbal tiport szabadságnak védelmére léptek fel“.

Majd vigasztalást ígér ezen szavaival: „Ti szerencsétlen áldozatai a zsarnokságnak, ti szent vértanúi a szabadságnak, ti, erényeitek jutalmául szenvedést s iszonyú börtönt nyerétek e földön, de eljövend az idő, midőn a szabadság szent napja fog tündökleni a népek felett“.

A mai nagy Románia Právoda völgyében levő teleágai sóaknáknak látottakról írja e siralmas dolgot.

A Jifor nevű szél hideg fúvásával megismerkedve, szabadságszerető lelkéből így szólal meg, látva a nép nyomasztó helyzetét: „Te alkalmatlan lakója ezen pusztáknak, te kiméletlen kísérője az utasnak! hol születted? talán ezen rabigában nyögő nép sóhajainak vihára vagy te, talán a száműzött szabadság panasz szavát hordozod szárnyaidon, talán az erényen győzedelmeskedő bűn és fertelem gúny-kacajából keletkezted? ”

Ha a nép-, ha a szabadság-panasznak vagy kinyomata, jer, nálam részvétre találatsz; de ha a hatalom, a zsarnokság öröméből származál, távozz pokolba, honnan kijövel, számodra csak átkaim vannak!“

A keleti utazás hat kötetén az a végtelen emberbaráti szeretet, az elnyomott, kizsárolt néppel szemben — bármely faj legyen is — az igazi felebaráti részvét teljes mértéke nyilatkozik meg lelkületében és írásában egyaránt.

Csak azért idéztem e két fájó kifakadását a kedves kartársak és tiszteleltre méltó zarándok sereg előtt, hogy mindenki közvetlenül nyerjen meggyőződést arról, hogy Orbán Balázs csupa szív, csupa lélek, igaz érzésű emberbarát volt minden néppel s kivált a szenvedőkkel, elnyomottakkal szemben. A zsarnokságot teljes erejéből ostromozta, kiméletlenül támadta.

Ime! milyen jellemző kifejezés és az igazi rokonszenv magasztossága van a Jifor szél fagyaló hidegével szemben, midőn azt írja: „ha a nép panaszából támadtál, jer keblemre, tűröm hideged, mert síró néppel érezek; de ha a zsarnokságból származol, távozz pokolba, átok reád“.

Istenem! Istenem! ha itt volnál most megdicsőült lélek, miképpen takargatnád zokogó testvéreidet!

Minő hév, lelkesedés, rajongás tölti el egész valóját a régi görög dicsőség és szabadságharcok leírásainál, Siria, Palesztina és Egyiptombeli utazásainál. Bizonyosan az Úr Jézusra emlékeztető szent helyek bejárása alkalmával adhatta magát testől-lelkestől a világ Megváltójának hűséges követésére az Úr Jézus eme hívó szavai alapján: „Aki követni akar engem, tagadja meg magát, vegye fel az én keresztemet és kövessen engemet“.

Minél jobban tanulmányozzuk Orbán Balázs kimagasló életét, annál jobban meggyőződünk, hogy Ő igazi önmegtagadó volt egész életében és súlyos kereszt hordozása alatt földi és lelki kincseivel szeretteit, nemzetét, egyházát és az egész társadalmat egyetemlegesen kívánta boldgítani.

Elveiben, meggyőzésében erős, kitartó. Nemes ellenfél. Az indulat, szenvedély háttérbe vonul egész életében; egyszerű hite mellé Pál apostol tanácsa szerint jó cselekedeteket ragaszt. Így lett aztán mindnyájunk hite és szent meggyőződése szerint *a legnagyobb székel*...

Ha a legnagyobb magyar, Gr. Széchenyi István emlékét minden évben kegyelettel felelevenítik, ha a haza bölcse Deák Ferenc és a magyar nép apja Kossuth Lajos sírjához ezrek zarándokolnak, ha Rodostóra, Turinra ma is kegyelettel gondol minden magyar, ha a világszabadság költőjének, jó Petőfinek sírjánál minden évben megszólal a gyönyörűen zengő magyar dal, mondjátok édes székel-magyar testvéreim, csak mi lennénk oly ridegek és részvétlenek, hogy a mi legigazibb, legnagyobb emberünk sírjához ne zarándokolnánk, hogy hálás kegyelettel adózzunk egy nap emlékével, mikor Ő 61 éves élete minden gazdagságát nekünk áldozta!

Hiszen itt volt egy időben a Rákóczy, Tököly, Bocskai, Kossuth és Zrinyi Ilona villa, amelyekben utazásainak és Székelyföldi Kutatásainak drága gyöngyeit hangya szorgalommal megörökítette és közkinccsé tette.

Aki tud érezni és gondolkozni, aki még nem vetkőzött ki teljesen az ősi szent hagyományokból, akinek ereiben tiszta és nemes vér csörgedez, az fentí nevekre kegyelettel, tisztelettel és szeretettel gondolhat, úgyszintén ezen villaszerű lakok építetőjére és örök emlékű tulajdonosára is.

De nem elég csak kegyelettel gondolni e nemes lélekre, hanem Őt követnünk kell. Sajátunkká kell tenni a fajszeretetet, a tiszta, becsületes, hasznos és nemes életet. Az Orbán Balázs élete és példája nem azt mondja: *Előre, hanem azt, hogy Utánnam és Velem!*

Ha nem Vele vagyunk, ha nem Utánna megyünk, a magunk kárát és romlását eszközöljük, míg ha Őt igyekszünk követni nemes szándékkal és erős elhatározással, egészen bizonyos, hogy magunk, családunk, egyházaink és magyarságunk javát és boldogságát munkáljuk.

Ám ne ijedjen meg senki, hogy mi erre gyengék és képtelenek vagyunk. Nem vagyunk gyengék!

Nem kell könyvet írjunk, nem kell utaznunk. Ha csak részben követjük, már az is a nemes lélek követése. A józan, mértékletes, szorgalmas és takarékos élet gyakorlása, már a feléje való vonzódás jele, aztán jön ennek nyomában a helyzet tiszta megismerése, jön a Deák Ferenc bölcs megállapítása: *ragaszkodás az ősi, szent jogokhoz, öntudatos kitartás, lelkes áldozatkészség templomaink, iskoláink bár szűkös megélhetésére, fenntartására, sőt virágzására. Embertársaink megbecsülése, igazságos, becsületes, istenfélő élet folytatása a szenvedésekben is felemel, megerősít és boldogít.*

Ha így megyünk Orbán Balázs után, a fájdalmakban megacélosodunk, azután összeforrunk örömben — szenvedésben; egységesek, erősek leszünk, mint a köszikla, amely magasra csapkodó hullámok közt is bizton megáll és büszkén boldog a nagy vihar után.

Kérdem az apostollal: Lehetetlennek tetszik tinéklek testvéreim? Isten előtt nincs lehetetlen, hisz még a gályarabok is megszabadultak testben összetörten, léleekben erősen, mert: *„erős várunk az Isten“.* S ha Isten velünk, akkor erős a védelmünk.

Isten nevében kezdjük avagy folytassunk öntudatos, áldozatos, becsületes, igaz, kitartó, nemes lelki életet otthon, a társadalomban, egyházban és faji életünkben és nap-nap után látni, érezni fogjuk a mi jó Istenünk áldását és segedelmét.

Kicsiny kezdetből lesznek a nagy dolgok!

De kövessük nagy lelki vezérünket a tűrésben és szenvedésben is, mert ez tisztít s Istenhez vezet.

Székely testvéreim! Kedves Kartársak! Ünneplő gyüleke-

zet! akik ma ide zarándokoltatok, ugy-e megnyugodni, kegyeletes érzést gyakorolni, tanulságot venni és erőt nyerni akartok?

Mi más célja is lehet a zarándoklásnak?!

A gazdag, utazni szerető emberek a világ nevezetes helyeit keresik fel szórakozás, üdülés, tapasztalat szerzés céljából. A betegek a gyógyító helyeket, hogy testi erejüket, egészségüket visszanyerjék. A lelki betegek bűnbánó érzésekkel keresik fel a hit és vallásos kegyelet által megszentelt helyeket. Vannak helyi, országos és világhírű helyek mindezekre. Vannak régibb és újabb keletű helyek, amelyeket különböző célokból keresnek meg. Vallásos, hazafias, politikai és sok más irányzatúak lehetnek e zarándoklási helyek.

Délamerika Andes hegyeinek magaslata egyikén, két ország határán, Chile és Peru, a két ország ágyuiból öntött óriási Krisztus szobor van, melynél minden évben újabb fogadalmat tesznek a békés élet megőrzésére. Rómába a katolikus világ jár kegyeletes élete fenntartása céljából, Medina a Mohamedán világ szent helye, a Ganges folyó a hinduk szent folyója, Tibet a kínaiak alig megközelítő helye, hol a híres Dalai Láma uralkodik. Weimar, német város — az örök éltű nagy Goethe tisztelői zarándok helye, Athén és Egyiptom a régi művészi nagyságok és ókori műveltség ősforrása, Palesztina, Jeruzsálem, Bethlehem, Názáreth, az Olajfák és Golgotha az egész keresztény világ kegyelettel megszentelt földje, melynek minden pora áldott Idvezítőnk követésére és drága életére emlékeztet és örökre szentek mielőttünk. Szejke fürdő és Orbán Balázs közadakozásból készült sirja a *lángoló honszerelemnek, az erős faji öntudatosságnak, a becsületes, szorgalmas, takarékos és áldozatos életnek, az Istenben igazán hívő, reménységben, szeretetben és jó cselekedetben gazdag példás életnek és a hetvenhétszer is megbocsátó jézusi szellemnek zarándok helye.*

Nem nemzetközi hely. Ez egészen a miénk. Miénk! a szegény, elhagyatott, szenvedéssel, fájdalommal és gyötrellemmel teljes életű székelyeké, akikért élt, halt, szenvedett és áldozott mindent, de mindent, ami mai és mindenkori kegyeletünk, tiszteletünk és igazi példányképünk tárgya a nagy és örök életű Orbán Balázs.

Székely testvéreim! Zarándok társaim! Nagyérdemű közönség! 45 év óta pihen itt a bárói címet elhagyó Orbán Balázs, ki minket lelke, szelleme, földi javai örököséivé tett. Mint

fiak és örökösök úgy viselkedjünk életünk minden idejében, hogy ne szégyent és gyalázatot, hanem dicsőséget és tiszteletet adhassunk a legönzettelenebb, legigazibb és legnagyobb székelynek: Orbán Balázsnak; tisztességet mi magunknak, becsületet, jóhírnevet maradékainknak, a késő nemzedéknek, így lesz áldásos és termékeny ez a szent emlékü hely, így leszünk mi is Isten áldottai földiekben és lelkiekben!

Ez egyszerű szavakban adózott Tenéked a magát mindig tökéletesítő magyar unitárius lelkészi kar és az itt egybegyűlt kegyelettel megtelt keblek, melynek nevében hálás szívvel teszem földi poraid fölé ezen egyszerű virágokból font koszorút azon óhajtással és Isten előtti kérelemmel, hogy a

Mig fű zöldül a réten,
S madár dalol a légben,
Mig a fenyők susognak,
S a folyamok csobognak:
Addig éljen emléked,
S lelkesítsen szép élted!

Péter Sándor,
nyug. lelkész.